

Uttalelse til - Høring av forslag til KU-program for Sarp 2 kraftverk - Sarpsborg kommune

Viken fylkeskommune viser til brev fra NVE datert 22. mars 2023. NVE har mottatt en melding om forslag til konsekvensutredningsprogram fra Hafslund Eco Vannkraft AS om bygging av Sarp 2 kraftverk i Sarpsborg kommune.

Meldingen er sendt på høring med høringsfrist 15. mai 2023. Meldingen er utarbeidet iht. NVEs mal for utarbeiding av melding «Rettleiar 3/2010: Konesjonshandsaming av vasskraftsaker».

Fakta

Sarpsfossen er i dag utnyttet gjennom tre kraftverk: Sarp, Hafslund og Borregaard. De tre kraftverkene har en samlet slukeevne på 945 m³/s. Ved å bygge et nytt kraftverk vil den totale slukeevnen kunne økes med 350-500 m³/s. Det har lenge vært planlagt en utvidelse og prosjektet som planlegges er en videreutvikling av tidligere planer.

Figur 1 Sarp 2 er markert med rød penn. Illustrasjon er hentet fra NVEs temakart.

Sarp 2 vil benytte eksisterende inntaksdam i Sarpsfossen og vil ikke føre til nye reguleringer. Kraftstasjonen vil bli plassert i oppstrøms ende rett øst for eksisterende Sarp kraftverk og det vil bli etablert avløpstunnell i fjell (under terrenget) på østsiden av Glomma med utløp ved Storhaug, omtrent en kilometer nedstrøms dammen.

PLAN Avdeling for kommunale planer

Postadresse: Postboks 220, 1702 SARPSBORG
Besøksadresse: Galleri Oslo Schweigaards gate 4, 0185 OSLO
Telefon: 32 30 00 00

E-post: post@viken.no
Internett: www.viken.no
Org.nr.: 921693230

Kraftverket vil få en fallhøyde som er to til tre meter høyere enn de øvrige aggregatene i Sarpsfossen, og vil kunne øke kraftproduksjonen med 150-200 GWh/år, avhengig av slukeevne i det nye aggregatet.

NVE vil nå fastsette et konsekvensutredningsprogram for tiltaket, med utgangspunkt i meldingen og innkomne høringsuttalelse.

Fylkeskommunens rolle

Viken fylkeskommune har vurdert saken som regional planmyndighet, kulturminnemyndighet, vannregionmyndighet og som veieier for fylkesveier. Vi uttaler oss blant annet med utgangspunkt i fylkesplanen for Østfold og *Kommunedelplan (KDP) med konsekvensutredning (KU) for InterCity Østfoldbanen dobbeltspor Fredrikstad – Sarpsborg (delstrekning Rolvsøy-Klvestad) og fv. 118 ny Sarpsbru med ev. omlegging av rv. 111 øst for Havslund. Mai 2019*. Sistnevnte plan ble utarbeidet i samarbeid med Bane Nor, Sarpsborg kommune og Østfold fylkeskommune.

Fylkeskommunen har i tillegg en veilederrolle, og ønsker å bidra til gode prosjekter som styrker og ivaretar viktige hensyn til blant annet by- og stedsutvikling, kulturminner, bo- og oppvekstvilkår samt naturmangfold i tråd med blant annet bærekraftsmålene i FN17.

Sarpsfossen har hatt stor betydning for utviklingen av Sarpsborg i lang tid og området rundt fossen er preget av industrivirksomhet. I tillegg til de tre eksisterende kraftverkene ligger det i dag flere store industribedrifter ved fossen, blant annet Borregaard og Glomma Papp. Området vil også i årene fremover bli sterkt påvirket av utbyggingen av ny jernbane og ny fv 118, inkludert ny bro over Sarpsfossen.

I meldingen beskrives det at det gjennom prosjektutviklingsfasen har vært utredet og sett på noen andre alternativer som har vist seg å ikke være teknisk gjennomførbare eller lønnsomme. Det er derfor kun fremlagt ett alternativ.

Forventede konsekvenser av tiltaket beskrives som:

- Økt tappekapasitet i Sarpsfossen vil gi et positivt bidrag til flomavledning
- Redusert vannføring på elvestrekningen mellom dammen og utløpet ved Storhaug vil kunne påvirke produksjonsgrunnlaget for laks ved å endre gytehabitat og oppvekstforhold.
- Økt slukeevne i Sarpsfossen vil føre til et noe endret vannføringsregime i Glommas sideløp i Ågårdselva.
- Noen lokaliteter av den utvalgte naturtypen hule eiker vil kunne bli direkte berørt av prosjektet.
- Prosjektet med tunneldriving vil skape store mengder sprengstein. Det er ønskelig å finne løsninger som gjør at massene skal kunne brukes til samfunnsnyttige formål, et alternativ er å finne lokale områder for deponering.
- Prosjektet vil gi økte inntekter til stat og kommune gjennom skatter og avgifter.
- Prosjektet vil øke produksjonen av fornybar energi med 150-200 GWh/år.

KDP InterCity Rolvsøy – Klavestad, planalternativ Midt-7

Planlagt inntakskanal, inntak og kraftstasjon ligger innenfor båndleggingssonen til KDP InterCity. Det vises til føringer i denne planen, samt at Viken fylkeskommune og Sarpsborg kommune skal vurdere tilpasninger i planen slik at et kraftverk lar seg realisere.

Regional plan for masseforvaltning

Denne veilederen er basert på regional plan for masseforvaltning i Akershus, og skal bidra til felles forståelse av planer og håndtering av regelverk for masseforvaltning i Viken [Masseforvaltning i kommunene - Viken fylkeskommune](#). Det er et ønske at den skal bidra til bedre ressursbruk i utviklingen mot en sirkulær økonomi. Veilederen legger stor vekt på håndtering av overskuddsmasser. Veilederen er revidert i januar 2021.

Den største utfordringen er i dag knyttet til håndtering av overskuddsmasser, og veilederen går i dybden av dette temaet.

Samferdsel

Viken fylkeskommune er veieier av fylkesvei 118, som går på bru over Glomma og videre inn mot og gjennom Sarpsborg sentrum. Dagens bruer er i dårlig stand, og tidligere vurderinger av tilstanden tilsier at veiforbindelsen må stenges for tyngre kjøretøy innen relativt få år (angitt til ca. 2027). Dette betyr at vi har dårlig tid på å få på plass en ny bru.

Viken fylkeskommune er derfor i gang med forberedelser til reguleringsplanlegging av prosjektet fv. 118 Ny Sarpsbru. Varsel om planoppstart av reguleringsplanarbeidet ventes å skje i siste halvdel av juni. Planarbeidet bygger på vedtatt kommunedelplan for InterCity Østfoldbanen dobbeltspor Fredrikstad – Sarpsborg (delstrekning Rolvsøy – Klavestad) og fv. 118 ny Sarpsbru med ev. omlegging av rv. 22 (tidl. rv. 111) øst for Hafslund.

Kommunedelplanen ble vedtatt av det daværende Kommunal- og moderniseringsdepartementet 8. oktober 2021, og innebærer båndlegging av arealer for framtidig reguleringsplanlegging for vei- og baneprosjektene. Båndleggingen innebærer at det ikke kan igangsettes søknadspliktige tiltak som er i strid med eller kan hindre, vanskeliggjøre eller fordyre utbygging av jernbane- og veianlegget (jf. planbestemmelse § 5-1).

Departementet skrev i brevet datert 8. oktober 2021, der kommunedelplanen vedtas, at de legger til grunn at forholdet til et eventuelt nytt kraftverk (Sarp 2) er en problemstilling som ikke er hensyntatt i kommunedelplanen, men bør vurderes ved reguleringsplanlegging av vei og bane. Ut fra ordlyden i departementets brev synes vi forholdet til vårt prosjekt fv. 118 Ny Sarpsbru er noe upresist beskrevet i meldingen. I meldingen står det at det er gitt føringer om at Viken fylkeskommune *skal* vurdere tilpasninger i vår plan slik at kraftverket lar seg realisere. Vi mener imidlertid at dette ikke er et krav, men en oppfordring fra departementets side. Videre står det i meldingen at Hafslund Eco er i dialog med oss og kommunen for å avklare nødvendige tilpasninger til Sarp 2 kraftverk. Ut fra ordvalget kan det framstå som at det er et krav at veiltaket skal tilpasses til Sarp 2, og ikke omvendt. Som vi har gitt uttrykk for i møter med Hafslund Eco kan Viken fylkeskommune ikke gjøre mer tilpasninger til kraftverket enn at

vi fortsatt er innenfor kommunedelplanens rammer og den kostnadsrammen vi er gitt fra Bypakke Nedre Glomma. Vi viser for øvrig til kommunedelplanens bestemmelse § 5.1.

I framdriftsplanen for arbeidet med fv. 118 Ny Sarpsbru er det antatt anleggsstart for veiprojektet i 2027. På bakgrunn av tilstanden på dagens bruer er det begrenset hvilke eventuelle tilpasninger vi kan gjøre til Sarp 2 kraftverk også med hensyn til tidsperspektivet. Det er derfor av stor betydning for en realisering av kraftverket at angitt framdriftsplan for konsesjon følges, og at etterfølgende utbygging skjer så raskt som mulig. Dette er viktig da det ser ut til at kraftverkets inntakskanal og ny veibru er i direkte konflikt med mindre inntakskanalen bygges først.

Selve kraftstasjonen er forslått plassert mellom eksisterende jernbane og ny veitrasé. Viken fylkeskommune har foreløpig ikke tatt stilling til hvilken byggegrense vi vil benytte i reguleringsplanen for ny bru. Det er viktig at bygningen plasseres langt nok unna ny vei til at den ikke utgjør en sikkerhetsrisiko for veien og de veifarende. Vi foreslår at vi ser nærmere på nødvendig avstand til veien i den videre dialogen med Hafslund Eco.

Av meldingen framgår at Hafslund Eco ønsker å samordne riggområde og massedeponi med aktuelle områder for veiprojektet. Videre framgår at det er ønskelig å legge massedeponi så nær anleggsområdet som mulig for å minimere transportbehovet. Massedeponiområdet som ligger nærmest Sarp 2 kraftverk ligger innenfor kommunedelplanene for InterCity og veiprojektet. Vi ser det som hensiktsmessig å samordne de to prosjektenes arealbehov i anleggsfasen, men vil presisere at grunnforholdene i området som inngår i kommunedelplanen ser ut til være svært dårlige slik at det ikke er gitt at dette kan brukes som massedeponi for kraftverket, muligens heller ikke riggområde.

Endelig fastsettelse av tippområder skal skje etter gjennomført konsekvensutredning for de ulike alternative lokasjonene. Grunnforhold og transportbehov er temaer som etter vår vurdering bør inngå i dette beslutningsgrunnlaget.

Hensynet til automatisk fredete kulturminner

Forslaget til utredningsprogram (KU) omtaler temaet «Kulturminner og kulturmiljø». Dette er bra, ettersom det er tema som må være med. Det kan se ut som om initiativtaker mener at de berørte arealene i stor grad allerede er undersøkt, men dette er ikke tilfelle når det gjelder automatisk fredete kulturminner. Tidligere utredninger gjort i forbindelse med kommunedelplan for InterCity er basert på allerede kjente kulturminner, så undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er ikke gjennomført. Det er Viken fylkeskommune, og ikke Statsforvalteren, som er kulturminnemyndighet.

Ut fra den kartskissen som er vedlagt saken, vil ikke selve kraftverket (bygninger eller tunneller) berøre kjente automatisk fredete kulturminner. Innenfor de foreslåtte arealene for massedeponi er det imidlertid kjent to funnsteder for flintavslag (Askeladden id 157924 og 157925), og en må regne med relativt høyt potensiale for steinalderlokaliteter i disse områdene. Dette må tas høyde for i KU. Dersom en går videre med å planlegge

massedeponier her, må en først få gjennomført arkeologisk registrering i områdene (jf. undersøkelsesplikten), og deretter avklare hvordan det skal tas hensyn til eventuelle funn.

Forholdet mellom Sarp 2 og vedtatt kommunedelplan for veg og bane, alternativ Midt-7, bør også utredes.

Det foregår for tiden planlegging av ny kjørevei/veibruer gjennom området hvor Sarp 2 er tenkt plassert. Hvilket alternativ for vei som velges, vil ha betydning for om det er mulig å bygge Sarp 2. Det er viktig at planene prioriteres i den rekkefølgen; at det er vegplanen som legger premissene for Sarp 2, og ikke omvendt. Kommunedelplan for veg og bane er vedtatt i kommunal- og moderniseringsdepartementet. Det er vedtaket derfra, samt utredningene og avveiningene som ligger til grunn, som må være avgjørende for hvilken vegløsning som blir valgt. Hensynet til kulturarv har vært utredet gjennom hele planprosessen, og er blitt tillagt stor vekt.

Nyere tids kulturminner

Det foreslåtte kraftverket ligger i KULA-landskapet Sarpsfossen, Borregaard og Hafslund som er av nasjonal verdi. Dette innebærer at innvirkningen av tiltaket på kulturlandskapet og dets kulturminner må vektas sterkt. Det slås fast i forslaget til utredningsprogram at «det ikke er forventet at utbygging av Sarp 2 vil ha påvirkning på områdets kvaliteter med hensyn til KULA-statusen.» Flere kulturminner fra nyere tid som finnes i nærområdet (Vaskerstua, Banevokterboligen, Hafslund hovedgård) kommer ikke å påvirkes direkte av utbyggingen, men kan fortsatt påvirkes indirekte, liksom kulturlandskapet som helhet. Derimot kommer den gamle industribygningen i tegl (oppført ca 1905-1920) på Øyveien 1 å påvirkes direkte, og forutsetts kanskje revet (dette fremgår ikke av forslaget). Bygningen er en av få eldre bygninger som står igjen fra den gamle Hafslundtiden, og er del av det nasjonalt viktige KULA-landskapet.

Det er positivt at kulturminner og kulturmiljø nevnes i forslaget og at konsekvensene for dem vil bli utredet. Vi vil understreke betydningen av at det i konsekvensutredningen blir utført en detaljert utredning av den potensielle innvirkningen av tiltaket på kulturlandskapet og dets kulturminner.

Vannmiljø

I vannforskriften § 4 står det at tilstanden i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og kjemisk tilstand. Vannforskriften er fulgt opp gjennom regionale vannforvaltningsplaner. Regional plan for vannforvaltning i Innlandet og Viken vannregion 2022-2027 inneholder konkrete miljømål for alle vannforekomstene i vannregionen.

Tiltak i en vannforekomst skal ikke hindre måloppnåelse eller at den økologiske eller kjemiske tilstanden i vannforekomsten reduseres (jfr. vannforskriften §§ 4-7). Alle tiltak må vurderes opp mot vannforskriften §§ 4-6. Ved tiltak som potensielt kan påvirke måloppnåelsen i vannforvaltningsplanen, skal det konkret vurderes om vannforskriften §12 kommer til anvendelse.

Forskrift om konsekvensutredninger § 21 sier at «*konsekvensutredningen skal identifisere og beskrive de faktorer som kan bli påvirket og vurdere virkninger for miljø og samfunn*». Vannmiljø er nevnt spesifikt som et av temaene som skal vurderes, og beskrivelsen skal omfatte «*positive, negative, direkte, indirekte, midlertidige, varige, kortsiktige og langsiktige virkninger*». De samlede virkningene skal også vurderes.

Viken fylkeskommune forventer at disse vurderingene blir inkludert i konsekvensutredningsprogrammet. Vi har ikke flere innspill på nåværende tidspunkt. NVE bør også vurdere om det er behov for å melde saken inn til regionalt planmøte underveis i planleggingen.

Vennlig hilsen

Christine Stene
Seniorrådgiver

Medsaksbehandlere:

Samferdsel: Rikard Olai Haugen

Kulturarv: Sigrid Mannsåker Gundersen

Nyere tids kulturminne: Adam Lindhagen

Vannforvaltning: Helene Gabestad

Kopi til:

STATSFORVALTEREN I OSLO OG VIKEN

BANE NOR SF